

INGLIZ TILLARDA IQTISODIY VA SIYOSIY EVFEMIZMLAR ISHLATILISHI PRAGMATIKASI

Ergasheva Gulyora Baxtiyorovna
Is'hoqon Ibrat nomidagi Namangan davlat
Chet tillar instituti magistranti

Annotatsiya: ushbu maqolada evfemizm haqida umumiy tushuncha, uning kelib chiqishi va ishlatilishi, iqtisodiy va siyosiy evfemizmlar ishlatilishi hamda pragmatika haqida ma'lumot ochib berilgan.

Kalit so'zlar: evfemizm, pragmatika, iqtisodiy evfemizm, siyosiy evfemizm, evfemik birliklar, raqamli evfemizmlar

Abstract: this article provides a general understanding of euphemism, its origin and use, the use of economic and political euphemisms, and pragmatics.

Key words: euphemism, pragmatics, economic euphemism, political euphemism, euphemistic units, numerical euphemisms.

Аннотация: в этой статье дается общее представление об эвфемизме, его происхождении и использовании, использовании экономических и политических эвфемизмов, а также информация о прагматике.

Ключевые слова: эвфемизмы, прагматика, экономические эвфемизм, политические эвфемизмы, эвфемистические единицы, числовые эвфемизмы.

Bilamizki, bugungi kunda ingliz tili kundan kunga rivojlanib kelmoqda. Hozirgi kunda deyarli barcha yoshlar bu tilda bemalol suhbatlasha oladi. Ingliz tilini bilishimiz bizga bir qancha imkoniyatlarni ochib beradi. Til muloqot qilish va dunyo bo'ylab insonlarning bir biri bilan aloqada bo'lishlari va mamlakatlararo yaxshi munosabatlarni o'rnatishning birlamchi vositasidir.

Hozirgi zamonaviy tilshunoslikda evfemizm hodisasini o'rganish, unga lingvistikaning yangi yo'nalishi rakursida shakllandi. Zamonaviy tilshunoslikda gender tushunchasi paydo bo'lib, bu yangi tushuncha orqali lingvistikada gender tilshunoslik yo'nalishi paydo bo'ldi. Bu yo'nalish ingliz tilida so'zlovchi jamiyatning ijtimoiy ongida yanada muhim ahamiyat kasb etmoqda.

Til o'z foydalanuvchilarining o'zgaruvchan ehtiyojlariga va u qo'llaniladigan o'zgaruvchan kontekstlarga doimo moslashadigan dinamik ob'ektdir. Tilni to'g'ri va samarali qo'llay olish albatta foydalanuvchining mahoratiga va so'z boyligiga bog'liq. Til orqali biz kuchli turli xil his-tuyg'ular, g'oyalar va malumotlarni yetkazamiz. Bundan tashqari, u madaniyat, jamiyat va vaqt bilan rivojlanib, nihoyatda moslashuvchan bo'ladi. Tilning hayratlanarli jihatlaridan biri evfemizmlardan foydalanish imkoniyati kengligidir, bu bizga nozik yoki noqulay mavzular haqida

noziklik va nafislik bilan gapirishga imkon beradigan vositalardan biridir. Evfemizlarning qachon paydo bo'lgani va nima vazifa bajarishi borasida turli xil qarashlar mavjud. Turli tilshunoslar evfemizm tushunchasiga turlicha tarif berishgan. A. Omonturdiev ta'kidlashicha “evfemiya tarixiy – etnografik hodisa bo'lsada, fan uning qachon, qayerda paydo bo'lganligini yoki qaysi xalq udumiga aloqadorligini tasdiqlovchi ilmiy manba yoki matnga ega emas”. Uning fikriga ko'ra evfema qo'llash qadimiy hisoblanib uning ildizlari yaxshilik va yomonlik tushunchalarining paydo bo'lishi kabi til bilan bog'liq birga shakllangan hodisa sifatida ta'riflaydi. Enright ta'kidlashicha “evfemizm so'zi yunon tilidan olingan bo'lib yaxshi usulda gapiraman degan ma'no angalatadi”. Uning fikricha, Asosan, evfemizmlar yumshoqroq atama sifatida ishlatilib faqat tabu iboralar uchun almashtirilgan. Keyinchalik, evfemizmlardan foydalanish har qanday vaziyatlar uchun kengaytirildi shuningdek, qo'pol, haqoratli, sharmandali, to'mtoq yoki boshqa nomaqbul atama va ifodalar uchun ham keng qo'llanila boshlangan. Eng qadimgi ijtimoiy odamlarni evfemizmlardan foydalanishga majbur qiladigan tabular qo'rquv paydo qiladigan voqealar, din yoki o'lim kabi tushunchalarni yumshatish uchun qo'llanilgan. Amerikalik tilshunos P. Hovardga ko'ra, “evfemizm – qo'pol, pardasiz, nojoiz so'z, va ifodalar o'rniga yumshoq, og'ir botmaydigan ifodalardan foydalanish hodisadirdeb ta'riflagan. Evfemizmlarni dunyoda ko'p tilshunoslari o'rgangan. Jumladan, rus tilshunosi S.I. Ojegova lug'atida evfemizmga shunday tarif beradi “so'z yoki boshqasini o'rnini bosuvchi, ma'lum bir vaziyat uchun noqulay yoki qo'pol ibora o'rnida ishtalailadigan ifodalar”. Tilshunosning tabiricha noqulay vaziyatga to'g'ri kelmaydigan so'z yoki gaplar o'rnida ishlatiluvchi so'zlar va gaplarni evfemizlar sifatida tariflaydi. Misol uchun: O'lim tushunchasi anglatuvchi so'zlar va gaplar o'zbek tilida ham ingliz tilida ham turli xil evfemizmlar bilan ifodalanadi. Misol uchun: U o'ldi degan tugal gap tinglovchiga qo'pol eshitiladi va ruhiyatiga ham salbiy tasir ko'rsatish ehtimoli bor va ushbu jumla o'rniga ko'pincha u vafot etdi//u olamdan o'tdi kabi evfemizmlaridan foydalanish keng tarqalgan va bu vaziyatni bir muncha yumshoq tarzda ifodalaydi. Ingliz tilida ham o'lim tushunchasini ko'plab evfemizmlar bilan ifodalanadi. Masalan: He joined his ancestors – U ajdodlari safiga qo'shildi yoki He left this life – u bu hayotni tark etdi kabi ingliz tilida ham o'lim tushunchasini nisbatan yumshatib ifodalaydigan evfemizmlar ko'p. O'zbek va ingliz madaniyati va tillari bir biriga yaqin bo'lmagan xalqlar deb qaralsada, umumiy bo'lgan tabu qattiq, haqoratli, qo'pol, sharmandali, yoki boshqa noo'rin ifodalar o'rnida o'xshash evfemizmlar qo'llanishi yangilik emas. Buni sababi shundaki, Eng qadimgi ijtimoiy odamlar din, kasallik, qarilik va o'lim kabi tushunchalarni muloyimroq usulda evfemizmlar bilan ifodalaganlar va bu ko'p xalqlar uchun umumiy tushuncha hisoblangan. Evfemizmlar esa bizga boshqalarning his tuyg'ulariga sezgir bo'lishga va o'z darajasini saqlab qolishimizga imkon beradi.

Siyosiy evfemizmida ko'p qo'llaniladigan ba'zi ma'lumotlarni yo'q qilish usullari kiradi maxsus ma'nolarni umumiy ma'nolar bilan almashtirish, giponimlarni yuqori darajalar bilan almashtirish va kamsituvchi ma'nolarni almashtirish neytral yoki hatto maqtoqli ma'nolar.

Siyosiy evfemizmlar deganda yaxshi xulq-atvor tushuniladi, ular orqali biz o'zimizni intellektual, hissiy nazorat, tsenzura va bag'rikenglik tomonidan ko'rsatamiz. Biroq, tilshunoslik jamiyat ikki guruhga bo'ladi. "Bir taraf ishonishadiki evfemizmlar siyosiy jumalarda yumshatish vazifasini bajaradi, Yana bir tarafning tarificha siyosiy nutqlarda evfemizmlarning ishlatilishi vaziyatni yumshatish o'rniga mujmallashtiradi bu esa tilda noaniqlarni keltirib chiqaradi degan fikrni ilgari surishadi". Foydalanish sohasida ingliz tilidagi siyosiy evfemizm asosan bir nechta mavzularga bo'linadi: 1) urush va yadro qurollari, soliq, noqonuniy faoliyat, siyosiy rejimlarga bo'linadi. Ingliz tilida siyosiy evfemizmlarning quyidagi sohalari, masalan, rasmiylar va ularning faoliyati, masalan, boshqariladigan demokratiya; 2) harbiy harakatlar va ularning ishtirokchilari, masalan, hududni jismoniy yo'qlik ma'nosi jihatidan mahrum qilish; 3) iqtisodiy usullar va ularning izdoshlari, masalan, narxlarni liberallashtirish, bepul narxlar narx ko'tarilishi; 4) Masalan, Afg'onistonning o'zbek millatli guruhlarining muhim ahamiyati bilan Afg'on mintaqasidan kelgan mehmonlar o'rtasidagi turli milliy va ijtimoiy guruhlar. Evfemic yoki maxsus terminologiya nafaqat professional aloqalar sohasida, balki asta-sekin har kungi foydalanishga tegishli o'zbek va ingliz tilini taqqoslab siyosiy nuqtai nazar bilan gapirish mumkin.

Evfemizmlar qo'llanilish doirasi va nutq egasining muomala madaniyati, so'zlovchi va tinglovchining salohiyatidan kelib chiqqan holda rang tanlanadi. Nafaqat so'zlashuv jarayonida, balki badiiy adabiyotda ham evfemizmlarning keng tarqalganiga guvoh bo'lamiz. Bu tilning ma'no mazmun imkoniyatlarining ko'pligini anglatadi. Endilikda evfemik birliklar faqatgina yozuvchi yoki shoirlar, jurnalistlar asarlarida ifodalanganigina qolmay, shu tilda muloqot qiluvchilarning, qaysi jins vakili bo'lishidan qat'iy nazar, nutqida o'z aksini topsa maqsadga muvofiq bo'lardi. Evfemizmlar xushmuomalalik va yuksak saviyali muloqot madaniyatining mahsulidir. Bu o'z navbatida har bir so'zlovchini tilning go'zal va boy imkoniyatlarini ko'rsatib berishga undaydi.

Shunday bo'lsada evfemizmlar har doim tilning muhim jihati bo'lib, bizning insoniy nozik yoki noqulay mavzularni nafosat va hurmat bilan boshqarishga bo'lgan ehtiyojimizni aks ettiradi. Raqamli davrda ular bizning onlayn muloqot tarzimizni shakllantirib, raqamli makonlardagi o'zaro ta'sirlarimizga ta'sir ko'rsatib, yangi ahamiyat va ahamiyat topdilar. Raqamli evfemizmlarning pragmatik va sotsiologik ta'sirini tushunish zamonaviy muloqotning nozik tomonlarini va raqamli asrda tilning rivojlanayotgan manzarasini ochish uchun juda muhimdir

Foydalanilagan adabiyotlar:

1. Allan, K. and K. Burridge. 1991 Euphemisms & Dysphemisms: Language Used as Shield and Weapon. New York: Oxford University Press,
2. Allan K., Burridge K. Forbidden Words: Taboo and the Censoring of Language. Cambridge: Cambridge University Press, 2006.
3. Enright, Dominique. 2004 In Other Words. London: Michael O'Mara Books Limited
4. Howard P. The State of the Language. –New York: Oxford University Press, 1985. –P.101.
5. Orwell, George. (1990). Politics and the English Language. In Paul Eschholz etc. (eds). Language Awareness. New York: St. Martin's Press.
6. Kobilova, N. S. (2016). LITERARY INTERPRETATION OF SOCIAL PSYCHOLOGY IN THE NOVEL " MARTIN EDEN". World science, 4(3 (7)), 52-53. <https://www.elibrary.ru/item.asp?id=25619815>
7. Kobilova, N. S. (2018). BENEFITS OF USING SONGS IN TEACHING FOREIGN LANGUAGES TO YOUNG LEARNERS. In Иновационные подходы в современной науке (pp. 102-107). <https://www.elibrary.ru/item.asp?id=35081671>
8. Izzatilloevna Khodjaeva Dilafruz, Tolibovna Saidova Zokira. "Dependent taxis: Semantic features and methods of expression in English", ASIAN JOURNAL OF MULTIDIMENSIONAL RESEARCH: 2021, Volume: 10, Issue: 5, Online ISSN: 2278-4853, Article DOI: 10.5958/2278-4853.2021.00411.0